

יום הזיכרון לשואה ולגבורה התשס"ו

"...השואה, בה נרצחו שליש מהעם היהודי... תהווה לעד

תמרור אזהרה לכל בני האדם על הסכנות הנובעות

משנאה, קנאות, גזענות ודיעה קדומה..."

(מעמד הכרזת העצרת הכללית של האו"ם על 27.1 כיום הזיכרון

הבינלאומי להנצחת קורבנות השואה, 2005)

העובדה כי מצד אחד העולם מכיר יותר ויותר בזיכרון השואה ומצד שני ישנם קולות רבים המדברים בזכות הכחשת השואה מראה כי שימור הזיכרון והפקת הלקחים מהשואה (שהוגדרה ע"י הסטוריונים כשפיכת הדם הגדולה והאכזרית בתולדות האנושות) הנם בנפשנו. יום השואה הנו נושא גדול ורחב וניתן לעסוק בו באינספור היבטים שונים ולכן אנחנו צריכים לבדוק איזה כיוון מתאים עבור הגילאים השונים.

בפעילות השכב"צ מומלץ לגעת בנושאים יותר "נוחים" להתמודדות עבור חניכים בגיל קטן: ילדים בשואה (ד-ו), תנועות נוער בשואה (ז-ט), מאבק היהודים בתקופת השואה (ח-ט) וכיצד גרמניה, אומה שנחשבה לנאורה, הובילה רצח עם (ט).

עם השכב"ג ניתן להגיע לדיונים יותר עמוקים הקשורים לשואה ולהשלכותיה: הובלת רצח עם ע"י גרמניה, ציון יום השואה בעוד עשרות שנים, האם מאבק היהודים יכול היה להיות אחרת, האם העולם הפיק את לקחי השואה- מהות הזיכרון הקולקטיבי, דמותו של רוצח.

תוכן עיניינים

3	<u>חומר רקע</u> – תולדות השואה
13	בחן את ידיעותיך בנושא השואה
15	שירים וקטעי קריאה
26	הצעות לפעילות
30	קישורים לאתרים
32	קריקטורות אנטישמיות מתקופת השואה

חומר רקע-תולדות השואה

חומר רקע - תולדות השואה

א. הרקע לעליית הנאציזם

המפלה שנחלה הקיסרות הגרמנית במלחמת העולם ה-1, הפכה את גרמניה שבין שתי מלחמות העולם לחומר נפץ מדיני, כלכלי, וחברתי. הקיסרות, שהייתה מעצמה עולמית ממדרגה ראשונה טרם מלחמת העולם השנייה, קוצצה בשטחה, אדמותיה שמעבר לים נלקחו ממנה, ונכפו עליה הסדרי שלום נוקשים אשר פגעו קשות בגאוה ובמוראל הלאומי שלה. רבים מן הגרמנים לא הודו בתבוסת גרמניה, וענו כי המפלה הייתה תוצאה של "תקיעת סכין בגב האומה". בין ראשוני הנאשמים היו היהודים. המשבר הכלכלי החמור שנלווה למשבר המדיני, גרם להקצנת עמדות ול"הולדתם" של ארגונים לאומניים – קיצוניים, ביניהם המפלגה הנציונאל סוציאליסטית ("נאצית"). תנאים אלו היוו בית גידול לתחייה ולחיזוק התורה הגזענית אותה גיבשו הוגי דעות גרמניים במאה ה-19. רקע זה, היווה ללא ספק קרקע נוחה לעלייתה המטאורית של המפלגה הנאצית, אשר כל מצעה ורעיונותיה פרטו על המיתרים הלאומניים הפגועים.

ב. הנאצים בשלטון

המפלגה הנאצית נכנסה לרייכסטאג (הפרלמנט הגרמני) בבחירות **1924**, ומעולם לא השיגה רוב הפרלמנט. אך בשל חולשה פנימית, אי יציבות ממשלתית ותככים פנימיים נאלץ נשיא גרמניה, הינדנבורג, למנות את היטלר לקאנצלר (ראש ממשלה) בשנת **1933**. מעתה הפכה האנטישמיות למדיניות רשמית בגרמניה. גלי מאסרים, פרעות, שרפת ספרים פומבית, וחרם מסחרי כללי פקדו את היהודים בשנה זו. מערכת תעמולה גזענית מתוכננת בקפידה, הפכה את החברה הגרמנית, אט-אט, למנגנון אחיד המציית ל"פיהרר" (המנהיג) ועושי דברו בצורה עיוורת. ב-**1935** נחקקו בנירנברג חוקי הגזע, שביטלו את אזרחותם של יהודי גרמניה, והפכו אותם לאזרחים מדרגה שניה. ע"פ חוקי נירנברג נאסר על יהודים להינשא או לקיים מגע מיני עם בעלי דם גרמני. ב-**1935** לאחר הפלישה לאוסטריה הוחלו חוקים אלו, וביתר החמרה גם על יהודי אוסטריה. נקודת המפנה חלה בנובמבר **1938** – "ליל הבדולח". כתואנה לפעולה אנטי – יהודית בקנה מידה רחב וכלל ארצי, שימש מעשה התנקשות של צעיר יהודי במזכיר השגרירות בגרמנית

בפאריס. במהלך אירועי "ליל הבדולח" נשרפו בתי כנסת רבים, נרצחו כ- 100 יהודים (ע"פ נתונים גרמניים), נשדדו ונהרסו חנויות ובתי עסק יהודיים. עשרות אלפי יהודים נאסרו ונשלחו למחנות ריכוז (שיועדו למתנגדי המשטר). השלטונות הנאציים עודדו את הגירת היהודים מגרמניה. אמנם שערי גרמניה נפתחו לרווחה – אך שערי העולם – סגורים היו ברובם. חלק מיהודי גרמניה הצליחו לצאת בעוד מועד. לגבי הנותרים – עצר שעון הזמן מלכת עם פרוץ מלחמת העולם.

ג. מלחמת העולם השנייה

בשנת 1938 חתמו גרמניה ויפן על ברית צבאית מדינית. הצבא הגרמני נכנס לאוסטריה תוך שהוא מספח אותה לתחום ה"רייך" בלא לירות ירייה אחת. בועידת מינכן, מוליך היטלר שולל את מנהיגי מדינות אירופה בהבטיחו לשמור על שלום העולם, תמורת הכרה בשייכות חלקים מצ'כוסלובקיה לעם הגרמני.

באוגוסט 1939 נחתם חוזה ריבנטרופ מולוטוב. שרי החוץ של גרמניה וברית המועצות חתמו על הסכם אי התקפה, והסכימו לחלוק ביניהם את פולין; מזרחה של פולין הועבר לשליטת הרוסים, ומערבה לגרמנים.

ב- 1 בספטמבר 1939 פורצת מלחמת העולם השנייה. הצבא הגרמני פלש לפולין וכבש אותה תוך שלושה שבועות. בריטניה וצרפת הכריזו בתגובה מלחמה על גרמניה.

במהלך **1940** – דנמרק, הולנד, בלגיה ונורבגיה נכבשות ע"י הצבא הנאצי. בריטניה עמדה בפני הפצצות אוויר יום יומיות אשר זרעו חורבן והרס בקרב האוכלוסייה ובאזורי התעשייה. במחצית 1940 נכנעה גם צרפת בפני צבא הכיבוש הגרמני. אוצרות תרבותה נבזזים, רבים מאזרחיה הוצאו להורג והנותרים, הוכרחו לעבוד בעבודות כפייה.

ב- 1941 – נכבשות יוון ויוגוסלביה. הונגריה ורומניה הצטרפו אל שלוש מדינות "הציר", גרמניה, איטליה ויפן.

ביוני 1941 הפר היטלר את ההסכם עליו חתם עם ברה"מ באוגוסט 1939 ופלש לשטחה. היפנים ממשיים את בריתם עם גרמניה ומכים בהתקפת פתע את צי המלחמה האמריקאי בפרל הרבור. הממשל האמריקאי החליט על הצטרפות צבאו למלחמה לצד בעלות הברית.

ב- 1942 כובש הצבא הגרמני את אל עלמיין שבצפון אפריקה. בסוף שנה זו מאבד הצבא הגרמני את השליטה במקום, תוך שהוא סופג מפלה מידי הבריטים. בחזית המזרחית מתחילה התקפת נגד סובייטית בסטלינגרד.

ב- 1943 – התחוללה הפיכה באיטליה. מוסוליני בן בריתו של היטלר נתלה בידי ההמון. אך רומא נתפסת מיד בידי הגרמנים.

ב – 1944 סופגים הגרמנים מפלות רבות יותר ויותר בשתי החזיתות. צבאות ברה"מ ממזרח וצבאות בנות הברית ממערב התקדמו לעבר ברלין עד כיתורה. היטלר התאבד בברלין. עם כבושה חתמה גרמניה בפני נציגות בעלות הברית על מסמך כניעה ללא תנאי. במאי 1945, שש שנים לאחר שפרצה, הסתיימה מלחמת העולם השנייה. 56 מליוני איש נהרגו במהלך המלחמה.

ד. ראשית מלחמת העולם ה - 2

ב – 1 בספטמבר 1939 פרצה מלחמת העולם: תוך שלושה שבועות השתלטו הנאצים על פולין. בפולין החלו הנאצים ליישם את רעיונותיהם הגזעניים בדרך שיטתית ומחושבת, שכן הם ראו בריכוז היהודי במזרח אירופה את הבסיס העיקרי של העם היהודי. בהתאם לפקודת שלטונות הצבא הגרמני רוכזו היהודים בערים הגדולות במרכז פולין, שם הועברו לגטאות כשהם רשומים, מקוטלגים, ומסומנים ב "טלאי הצהוב" המיוחד. הם הועסקו בעבודות כפיה קשות, קיבלו מנות רעב, וחיו בצפיפות ובתנאים סניטריים ירודים אשר גרמו להתפרצות מחלות מדבקות קשות. כל אלה – הרעב, העבודה הקשה, המחלות, הקור והתעללויות הנאצים גרמו לתמותה רבה בגטאות ובמחנות. השלטונות הקימו בכל גטו "מועצה יהודית" (יודנראט) אשר תפקידה להוות גוף מתווך בין השלטון הנאצי לבין תושבי הגטו. על מועצות היהודים הוטל להוציא לפועל את פקודות השלטונות הגרמניים.

ה. הפתרון הסופי של "בעיית היהודים"

ביוני 1941 פלש הצבא הנאצי לשטח ברה"מ. עם תכנון הפלישה, החליט הממשל הגרמני על נקיטת צעדים חריפים יותר לטיפול בבעיה היהודית. בעקבות יחידות הצבא הגרמני הגיעו "עוצבות המבצע הניידות" (איינזצגרופן), שקיבלו הוראות לרצוח יהודים וגורמים פוליטיים מקומיים. האיינזצגרופן עברו מעיר לעיר, תוך שהם מובילים את היהודים למקומות הירי. ברבים מן המקומות לווו הוצאות להורג בהתעללויות, השפלות ועינויים, בהשתתפות האוכלוסייה המקומית. במשך כשנה הושמדו למעלה ממיליון יהודים במקומות הרג כ"פונאר" ו"באבי-יאר", ואתרי הרג נוספים בשטחי בריה"מ הכבושים.

בראשית 1942 גובשה תוכנית ההשמדה באופן סופי ב"ועידת ואנזה" בברלין. בוועידה הוגדרה אוכלוסיית היעד של 11 מיליון יהודים הנכללים בתכנית – "הפתרון הסופי" בתקופה זו הוחלט לעבור לשיטת ההשמדה בגז, בשל "אי יעילותה" ו"הוצאותיה הכספיות" של שיטת ההוצאה להורג ביריה.

לצורך זה הוחל בהקמת מחנות השמדה מיוחדים, מרביתם בשטח פולין. הראשון שבהם הוקם בחלמנו, ולאחריו הוקמו המחנות בסוביבור, טרבלינקה, מיידאנק, לז'ץ, והגדול מכולם – אושוויץ-בירקנאו.

1. מחנות הריכוז וההשמדה

מ – 1942 עד 1945 פעלה מכונת ההשמדה במלוא הקיטור. חברו לה יחדיו אייכמן ("הממונה על הביצוע המנהלי של הפתרון הסופי") הימלר – (ראש ה-א.א. א.ס.) והיידריך (ראש הגסטאפו) שניצחו על אנשי א.ס. א.ס - מובחרים שביצעו המלאכה בפועל בשישה מחנות השמדה עיקריים.

ההסוואה והרמייה נשמרו עד הסוף. יהודי מזרח אירופה עמדו על משמעות המשלוחים בשלב מאוחר יותר, ואילו ליהודי מערב אירופה – שנשלחו למזרח ל"ישוב מחדש" – היו המשלוחים חידה גדולה, והשמעות שחזרו למערב – נתקבלו בחוסר אמון מוחלט. ראשוני הנשלחים היו יהודי פולין. הגטאות הסגורים החלו להתרוקן מיושביהם, "אקציות" בלתי צפויות, אשר אופינו בתחילה בהעלאת יהודים לרכבות תוך הבטחות שווא, הפכו מאוחר יותר לפעולות מצוד אלימה מבית לבית.

בט' באב 1942 החל חיסול גיטו ורשה.

באפריל 1943 נפתח גדול המרידות במלחמת העולם ה – 2 – מרד גטו ורשה. במחנות ההשמדה נידונו הקורבנות למוות בתאי גזים אטומים ע"י גז ציקלון B, שהיה רעיל וזול.

הרכבות שנסעו מלאות ביהודים חזרו מלאות בבגדיהם, משקפיהם, ושיני הזהב שלהם. על גופם נעשו ניסיונות רפואיים מזוויעים. בחלק ממחנות ההשמדה נלקחו הבריאים שבאסירים לעבודות כפייה קשות למען התעשייה הגרמנית, עד שנמצאו "בלתי כשירים" – והצטרפו לאחיהם שהושמדו מלכתחילה.

כ – 4 מיליון יהודים מצאו מותם בצורה מזעזעת זו, רובם – בשלהי המלחמה, כאשר הזוועה הייתה ידועה ברחבי העולם; גורל המלחמה כבר הוכרע, והשליטה האווירית באירופה כולה הייתה בידי "בנות הברית".

ז. שלהי המלחמה וסיומה

כניסת ארה"ב למלחמה בשנת **1941** והתעשתות צבאות הסובייטים והבריטים בסטלינגרד ואל-עלמיין – הפכו את הגלגל על פיו.

הצבא הגרמני הלך ונסוג ותבוסתו הלכה והתבהרה לקראת סוף **1943**. הזמן, האוזל והולך, הביא לתחושה גוברת כי יש לסיים את השמדת העם היהודי בטרם תשחרר אירופה. הכוחות הנסוגים מבריה"מ ביערו את הגטאות האחרונים ושרפו את קברי ההמונים – למען הסתר כל עדות אפשרית מפני כוחות הצבא האדום של ברית המועצות. יהודי מערב אירופה רוכזו ונשלחו ללא הפסק למזרח תוך שיתוף פעולה עם גורמים מקומיים. רבים מן המשלוחים הוסעו מזרחה – ימים ספורים לפני הגעת כוחות השחרור לאזורם.

ב – **1944**, עם השמדת יהודי הונגריה, הגיע קצב ההשמדה לשיא שאין כדוגמתו, ולאשויוץ הגיעו מדי יום כ – 12 משלוחים. המשרפות עבדו יומם ולילה ברציפות. על סף שחרור המחנות – לקחו עמם הגרמנים את אסיריהם מערבה לכוון גרמניה, ובאין רכבות ומסילות ברזל תקינות – הובלו הרגל ב"צעדות מוות" בנות מאות קילומטרים, בהן מצאו רבים מאלה ששרדו את מותם.

השחרור המיוחל הגיע בשלבים: החל **מסוף '44 ועד מאי 1945** – תאריך כניעתה של גרמניה, בנות הברית ממערב, וצבא ברה"מ ממזרח, מצאו את שארית הפליטה במצב גופני ונפשי כה קשה, עד כי את רבים מהם אי אפשר היה להציל, והם נפטרו לאחר השחרור. ששה מליוני יהודים מצאו את מותם במהלך שש שנות המלחמה. הנתונים המספריים, שקוטלגו בסדר מופתי בארכיונים הגרמניים, הועברו לעולם הרחב והיכו אותו בהלם. אך כפי שלא נקט העולם בצעדים מעשיים בתחילתה של הזוועה, לא עשה העולם די למען הנותרים בחיים:

בריטניה אשר בידיה הופקד המנדאט על א"י השאירה שערי הארץ נעולים. באירופה המשיכה האנטישמיות להשתולל, והעקורים אשר ביקשו לחזור לבתיהם נתקבלו בעוינות ובפוגרומים ע"י בני המקום.

רק עם הקמת מדינת ישראל מצאו בה רבים מן השרידים את ביתם, וזכו לשיקום במידת האפשר ובפתיחת פרק חדש בחייהם.

נקודות ציון היסטוריות – בנושא השואה

יסוד המפלגה הנאצית ועד עליית היטלר לשלטון

אפריל 1889

לידת אדולף היטלר, בראונאו-אם-אין, אוסטריה סמוך לגבול גרמניה

נובמבר 1918

הסכם קומפיין, תבוסת גרמניה במלחמת העולם הראשונה

אוגוסט 1920

יסוד המפלגה הנציונאל סוציאליסטית

נובמבר 1925

הקמת ה.ס.ו.

יולי 1931

הקמת ה-ט.ו.

31/7/1932

הנאצים משיגים בבחירות, 230 מבין 608 המקומות ברייכסטאג

מעליית היטלר לשלטון ועד פרוץ המלחמה

30/1/1933

היטלר מתמנה לקאנצלר על ידי הינדנבורג

27/2/1933

שרפת בניין הרייכסטאג

5/3/1933

הבחירות האחרונות לרייכסטאג בהשתתפותן של מפלגות שונות. המפלגה הנציונאל-

סוציאליסטית מקבלת 44% מכל הקולות ויחד עם בת בריתה, מפלגת "קאמפס-פרונט

שווארץ-וויס-רוט"- 52%

1/4/1933

החרם הגדול הראשון בכל רחבי גרמניה על חנויות ובתי עסק יהודיים

10/5/1933

שרפת ספרים פומבית בברלין, סטודנטים מעלים על מוקד ספרי מופת של יהודים ולא יהודים ה"מנוגדים לרוח הגרמנית".

2/8/1934

מות הינדנבורג, היטלר נוטל לעצמו סמכויות של ראש מדינה

16/3/1935

חידוש הצבא הגרמני- הוורמאכט- בניגוד לחוזה וורסאי; חוק גיוס חובה

15/9/1935

קבלת שני חוקי היסוד הידועים בשם "חוקי נירנברג"

7/3/1936

הצבא הגרמני נכנס לאיזור הריין, בניגוד לחוזה וורסאי

25/10/1936

חוזה גרמני- איטלקי, הקמת ה"ציר" ברלין-רומא

11/3/1938

סיפוח אוסטריה לרייך

29/9/1938

חוזה מינכן בין גרמניה, איטליה, צרפת ובריטניה, סיפוח הסודטים לגרמניה

28/10/1938

17,000 יהודים תושבי גרמניה "חסרי נתינות" נשלחים לעבר תחנת הגבול הפולנית זבונשין

9/11/1938

"ליל הבדולח" בגרמניה: עשרות בתי כנסת עולים באש, ואלפי יהודים נסחבים למחנות

ריכוז.

15/3/1939

הכנעתה של צ'כוסלובקיה

גרמניה הנאצית מדבירה עמים

1/9/1939

הפלישה לפולין, ראשית מלחמת העולם הראשונה

8-29/9/1939

המצור על ורשה והגנתה, נפילתה של העיר

2/10/1939

הושלם כיבושה של פולין

9/4/1940

כיבוש דנמרק; הפלישה לנורבגיה וכיבוש אוסלו, בירתה

10/5/1940

הפלישה להולנד, בלגיה ולוקסמבורג; ההסתערות על צרפת

15/5/1940

כניעתה של הולנד

28/5/1940

כניעתה של בלגיה

9/6/1940

כניעתה של נורבגיה

14/6/1940

נפילת פאריס

6/4/1941

ההתקפה על יוון ויוגוסלביה

17/4/1941

כניעתה של יוגוסלביה

27/4/1941

כניעתה של יוון

תאריכים עיקריים בתוכנית הכללית להשמדת העם היהודי

30/1/1939

היטלר מתנבא בנאומו ברייכסטאג להשמדת העם היהודי במקרה של מלחמת עולם חדשה

21/9/1939

חוזר של היידריך על ריכוז היהודים בגיטאות, כשלב ראשון לפתרון הסופי

20/6/1940

היטלר מעלה באזני מוסוליני את "תכנית מדגסקר" – גלגול ראשון של התכנית להשמדת

יהודי אירופה

31/7/1941

גרינג מיפה את כוחו של היידריך להכין תכנית כוללת ל"פתרון הסופי של הבעיה היהודית

באירופה"

8/12/1941

הוקם מחנה ההשמדה הקבוע הראשון בחלמנו

20/1/1942

הועידה בוואנזה – גיבוש התכנית המעשית להשמדתם הפיזית של 11 מיליון יהודי אירופה

23/6/1942

ה"סלקציה" הראשונה לתאי הגזים באושוויץ

13/3/1943

הפעלת הכבשנים החדשים רבי התפוקה באושוויץ

11/6/1943

הימלר מצווה על חיסול שארית הגטאות בפולין; הרחבת הצו על שטחי הכיבוש בברית

המועצות

סוף אוקטובר 1944

ה"סלקציות" האחרונות לתאי הגזים באושוויץ

23/4-4/5-1945

צעדת המוות של אסירי רוונסבריק, זאכסנהאוזן, אוראניינבורג- מבצעם האחרון של צוותי ה-

o.o

מבחינת זמן ההתרחשות, מתרחקות והולכות זוועות

השואה.

אסור לשכוח, חובה לזכור. בחן את עצמך:

I. לפני כמה שנים פרצה מלחמת העולם השנייה?

1. 20 שנה.
2. 67 שנה.
3. מאה שנה.

II. כמה יהודים נרצחו במשך המלחמה?

1. מיליון או שני מיליון.
2. כשישה מיליונים.
3. עשה מיליונים.

III. באיזו מדינה חיו אנה פרנק ומשפחתה?

1. גרמניה.
2. הולנד.
3. בריטניה

IV. מי הם "חסידי אומות

העולם"?

1. אנשים לא יהודיים שלא הסכימו להתגייס לצבא הנאצי.
2. אנשים לא יהודיים שעברו על החוק הנאצי והצילו חיי יהודים.
3. תלמידי ישיבות (חסידים) שלא חיו בגרמניה אלא בשאר אומות העולם.

V. איזה פושע נאצי נתפס, נשפט בישראל והוצא להורג?

1. איוואן (האיום) דמיאניוק.
2. אדולף אייכמן
3. אדולף היטלר.

VI. גיטו הוא...

1. שמה של יחידה מובחרת בצבא הגרמני.
2. שכונות אליהם העבירו את היהודים כדי לבודדם מיתר האוכלוסייה בדרך למחנות ההשמדה.
3. ארגון נוצרי שעזר ליהודים בזמן השואה.

VII. המפלגה הנאצית היא...

1. מפלגה שדגלה בתורת הגזע, שנאת יהודים ועליונות הגזע הגרמני.
2. מפלגת אופוזיציה להיטלר.
3. מפלגה חדשה שמתמודדת בבחירות הקרובות בארצות הברית.

VIII. היכן היה מחנה אושוויץ?

1. בפולין.
2. בגרמניה.
3. בהולנד.

IX. מי היה היטלר?

1. גרמני שעזר ליהודים.
2. ראש ממשלת אנגליה בזמן השואה.
3. מנהיג גרמניה הנאצית בזמן השואה.

X. הגסטאפו היה...

1. חיל המודיעין הבריטי.
2. שמו של הצבא הגרמני.
3. יחידות מיוחדות בצבא הגרמני שפעלו נגד היהודים.

אז איך אתה?

- א – 2, ב – 2, ג – 2, ד – 2, ה – 2, ו – 2,
ז – 1, ח – 1, ט – 3, י – 3.

השווה את התשובות שסימנת לתשובות הנכונות, ותן לעצמך שתי נקודות על כל תשובה נכונה:

סכמ את הנקודות שצברת, וקרא – איך אתה?...

0 – 6 נקודות: המצב לא מעודד. בהחלט לא. אנחנו ממליצים לך מכל הלב לעבור על העיתון

בעיון ולקרוא ספרים בנושא. השואה היא נושא חשוב מכדי שלא תדע עליו.

8 – 12 נקודות: אתה יודע משהו על השואה, אבל כנראה היית עייף כשלימדו את הנושא

בכיתה או שהשתעממת עד מוות. חבל, כי הנושא חשוב עצוב – וגם מרתק...

14 – 16: רואים שהנושא חשוב לך, קרוב ללבך, שקראת ושמעת עליו הרבה. כל הכבוד.

16 נקודות ומעלה: יש לך ידע מצוין בנושא. כנראה קראת המון על השואה, ראית הרבה

סרטים ושמעת ממבוגרים. אנחנו מורידים בפניך את הכובע!

שירים וקטעי קריאה

נדר

על דעת עיני שראו את השכול
ועמסו זעקות על לבי השחוח,
על דעת רחמי שהורוני למחול
עד באו ימים שאיימו מלסלוח,
נדרתי הנדר: לזכור את הכל,
לזכור – ודבר לא לשכוח.
דבר לא לשכוח – עד דור עשירי,
עד שוך עלבוני, עד כולם, עד כלהם
עדי יכלו כל שבטי מוסרי.
קונם אם לריק יעבור ליל הזעם,
קונם אם לבוקר אחזור לסורי
ומאום לא אלמד גם הפעם.

אברהם שלונסקי

הוראת השואה היא קודם כל מעשה
של חשבון נפש מתמיד עם עצמנו
ועם העולם. בחשבון נפש כזה אין
באות התשובות לפני השאלות.

אבא קובנר

...רוצה אני לבקש מכם שלא תשכחו
את המתים שתקימו יד לנו... פסל לא
משיש ולא מאבן – אלא ממעשים טובים;
כי מאמינה אני באמונה שלמה,
שרק מצבה כזאת עשויה להבטיח לכם
ולילדיכם עתיד טוב יותר, ואז לא
ישוב אותו רשע להשתלט על העולם
ויהפוך את החיים לגיהנום..

הנערה דוניה רוזן, 26.6.43

מספר על היד

פעם בקיץ, כשנשארנו לבד,
ראיתי לסבתא מספר על היד.
הייתי פעוט – סקרן וחוקר –
שואל ומשיב מבלי לדבר.
הנחתי ידי הרכה על זרועה
ורציתי לתלוש כל ספרה ממקומה.
וסבתא חבקה ונשקה –
בלי הסבר.
רק אמרה חרישית –
כשתגדל אספר.
ספרה על תקופה קרובה רחוקה,
על עם בגולה, על שואה וגבורה,
על קר ורעב, מחנות עבודה,
וכיצד דרך נס ממות נצלה...
פעם בקיץ, כשנשארנו לבד,
נשקתי לסבתא חזק על היד

אלה דור- און

**קטע ממכתבו של יאיר לפיד
אי הבנה / מעריב 29.11.1992**

אני מסתכל על גרמניה, ואינני מבין דבר, אני מסתכל על הפיות הפעורים, הגרונות נפוחי הורידים, הפנים המעוותים. אני מסתכל על הדגלים, האגרופים הקמוצים, השיער הגלוח, מעיל העור. אני מסתכל על העבר, שהפך להווה המפחיד את העתיד. אני מסתכל על גרמניה, והדבר היחיד שאני מבין הוא שאינני מבין. אבא שלי מבין. וסבא שלי מבין. אבל אני איני יכול. האנטישמיות אינה מאיימת עלי. היא מוזרה מדי. גרוטסקית מדי. מנותקת מדי מן המציאות שלי. היא נראית לי כמו סטייה מוזרה של הטבע. הנאצים הם פליטים ממועדון סאדו-מזוכיסטי שיצאו לרחוב, ועוד מעט יזחלו בחזרה לחור המכוער שלהם. הם בסך הכול עיוות. אני יודע, כמו שידוע כל יהודי, שאי אפשר לנתק מן ההיסטוריה את היחס שלנו לנאצים החדשים. אבל בשבילנו, בני "הדור השני", הבהלה היא יותר אנושית מאישית. אין לי שום אסוציאציה הקשורה בשנאת יהודים. מעולם לא הייתי שונה. כשאני רואה אותם, איני פוחד כיהודי. אני פוחד כבן אדם. למרות שירי הזוהמה שהם צווחים במרתפים שלהם, אנחנו יודעים את האמת: את היהודי כבר לא מזהים לפי האף, אלא לפי ה"גליל" (סוג רובה).

בגרמניה לפי המלחמה (מוקדש לאמא) מילים ולחן: שלמה ארצי

כשהייתי קטן היה לי טבע מוזר,
לא לשמוע אותך
אך כל מה שספרת נסגר
אצלי בתוך הלב,
הלב כמו תא מטען.
כל מה שספרת מתחיל
כשהיית צעירה. כשהיית צעירה
אהבת גבר אחד,
באה המלחמה סגרה עליו בבת אחת.
צהרים אחד הוא נלקח ברכב כמו כבש,
אך לפני המלחמה החצוצרות
נגנו ורקדתם שניכם, את והוא, מאשרים,
ברקוד בלי חשש ופקפוק,
בגרמניה לפני המלחמה,
כל אחד זקוק לאמא.
אמא, מה אוכל אותך?
דלת המטבח נעולה גם עכשיו,
בחוץ שוקע שמש,
העולם נרגע,
אצלך הכל אחרת, הכל לשוא,
האם הסתימה המלחמה?
בגרמניה לפני המלחמה
היית יפה, זה מכאיב,
הזמן לא עמד, הגוף לא נצחי.
מי רוקד תחת ירח?
רק הזכרון.
מי האיש בתמונה?
מי הילד בארון?
בגרמניה לפני המלחמה היה נדמה לך,
מה היה נדמה לך?

כשתגדל

מלים: יעקב גלעד לחן: יהודה פוליקר

חכה שתגדל, אמרו לך לא פעם
איש אחד גבוה ואישה נמוכה
אם לא תאכל לא תגדל אף פעם
ילד טוב משאיר צלחת ריקה
תגדל תגדל ותהיה גנרל
תהיה אסטרונוט ותעוף לחלל
אתה לא רצית להיות אפילו חייל
או סתם להיות כמו כולם כשתגדל
אבל אותך אף אחד לא שאל

כשתגדל ותראה איזה ילד
אז תגיד לגוזל לא צריך שתגדל
כשתגדל ויהיה לך ילד
שיבוא ושאל מה יהיה כשאגדל
אז תגיד לו: עזוב, אל תשאל.

לך הביתה עזוב את בית הספר
אמרו שממך כבר לא יצמח שום דבר
אישה גדולה ואיש במשקפים
ימשיכו לרדוף עד הסוף עד עפר
תגדל, אל תתערבב בקהל
תשקיף מן הצד תתנדנד בערסל
אתה לא רצית להיות שם בכלל
אז מה, אותך אף אחד לא שאל
אתה נשארת גוזל שנפל.

כשתגדל ותראה איזה ילד
אז תגיד לגוזל לא צריך שתגדל
כשתגדל ויהיה לך ילד
שיבוא ושאל מה יהיה כשאגדל
אז תגיד לו: עזוב, אל תשאל.

**לכל איש יש שם
מילים: זלדה לחן: חנן יובל**

לכל איש יש שם
שנתן לו אלוהים
ונתנו לו אביו ואמו
לכל איש יש שם
שנתנו לו קומתו ואופן חיוכו
ונתן לו האריג
לכל איש יש שם
שנתנו לו ההרים
ונתנו לו כתליו
לכל איש יש שם
שנתנו לו המזלות
ונתנו לו שכניו
לכל איש יש שם
שנתנו לו חטאיו
ונתנה לו כמיהתו
לכל איש יש שם
שנתנו לו שונאיו
ונתנה לו אהבתו
לכל איש יש שם
שנתנו לו חגיו
ונתנה לו מלאכתו
לכל איש יש שם
שנתנו לו תקופות השנה
ונתן לו עורונו
לכל איש יש שם
שנתן לו הים
ונתן לו
מותו.

עדויות

מיומנו של המורה אברם לוין

יום שישי, 5 יוני 1942

... אחת מתופעות הלוואי המפליאות ביותר של
מלחמה זו היא ההיצמדות לחיים, ההעדר
הגמור כמעט של התאבדויות.
הבריות מתים בהמוניהם ברעב, במגפת
הטיפוס או בבורדם (שלשול דם, מחלת
מעיים). בהמוניהם הם מעונים ונרצחים על
ידי הגרמנים – אך אין הם נמלטים מהחיים על
דעת עצמם. נהפוך הוא, הם קשורים בחיים
בכל חושיהם, הם רוצים לחיות בכל מחיר
ולבלות את המלחמה.

ב. מתוך ישראל גוטמן, יהודי וארשה 1939-1943:

גטו – מחתרת – מרד

באחדים מרחובות הגטו התנהל מסחר בכל
הבא ליד. משא ומתן זה נוהל לא בחנויות או
במקומות מיוחדים. על פני המדרכות עמדו
אנשים, מכל הגילים, והציעו למכירה חפצים
שהחזיקו בידיהם: דברי לבוש, חפצי בית,
ספרים – כל שניתן להמיר בפת לחם. סחר
רחוב זה הוסיף קולניות ועצבנות לדופק החיים
הנמהר של הרחוב. בנוסף לתגרנים, שהוציאו
החוצה את שארית רכושם בתקווה להופכה
לכמות מזון שתספיק ליום או לימים אחדים,
הסתופפו ברחוב אלפי פושטי יד, עומדים או
שוכבים לרגלי הבתים.

אבא ואימא הלכו לקולנוע / מאיר ויזלטיר

אבא ואימא הלכו לקולנוע, אילנה יושבת לבד
בכרסה ומעיינת בספר אפור
היא מדפדפת, דודים ערומים
רצים ערומים ורזים כל כך
וגם דודות עם הטוסיק בחוץ
ואנשים בפיז'מות כמו בתיאטרון
ומגני דוד מבד.
וכלום כל כך מכוערים ורזים,
ועיניים גדולות כמו לעופות.

זה נורא משונה וכל כך אפור.
ואילנה יש לה עפרונות אדומים
וכחולים וירוקים וצהובים וורודים.
אז היא הולכת לחדר שלה
ומביאה את כל העפרונות היפים
ומציירת בחשק גדול
לכולם משקפים ופרצופים מצחיקים.
ובייחוד לילד הקרח הרזה
היא עושה לו שפם ענקי אדום כזה
ובסוף השפם עומדת ציפור.

מכתבים לברגן-בלזן / עודד פלד

אימא, אני אתך בברגן-בלזן היכן שאת נושאת
משורר ברחמך – אני אתך בברגן-בלזן
היכן שעתידי תלוי בפיסות הלחם המרקיבות
שאת אוגרת באדמה המושלגת –
אני אתך שם, תמיד – אחרי הכל זו את, ואני,
אימא, את ואני
והשלג הנורא שיישאר אתנו תמיד –

אפר ואבק

מלים: יעקב גלעד לחן: יהודה פוליקר
יום אביב ריחות לילך
בין חרבות העיר שלך
שם הייתה ואינה
ילדותך, אישה קטנה
אנשים שאיש לא מכיר
אין אפילו בית שיזכיר
ואם את נוסעת, לאן את נוסעת
הנצח הוא רק אפר ואבק
לאן את נוסעת, לאן את נוסעת
שנים – וכלום עוד לא נמחק.
קחי מעיל, יהיה לך קר
כסף כיס, גביש סוכר
אם יהיו קשים הימים
הזכרי בי לפעמים
ואם זה עוד מסע נואש
אל הצרף, אל המגרש
במסילת העיר הישנה
איש לא יחכה התחנה.
ואם את נוסעת...
מי ימתיק לילותיך
מי יקשיב לבכיך
מי ישמור צעדיך בדרכך
ואם את נוסעת...
קחי מעיל יהיה לך קר.
יום יפה לדוג בנהר
בתוכי הלב נשבר.

השיר נכתב על ידי יעקב גלעד לפני ביקור שערכה עמו, ניצולת שואה, בפולין.

התחנה הקטנה טרבלינקה

כאן התחנה טרבלינקה
כאן התחנה טרבלינקה
בקו שבין טלושץ' לוורשה
מתחנת הרכבת וורשאו-אוסט
יוצאים ברכבת ונוסעים ישר
הנסיעה נמשכת לפעמיפ
חמש שעות ועוד 45 דקות
ולפעמים נמשכת אותה נסיעה
חיים שלמים עד מותך
והתחנה היא קטנטונת
שלושה אשוחים גדלים בה
וכתובת רגילה אומרת:
כאן התחנה טרבלינקה...
כאן התחנה טרבלינקה...
ואין אפילו קופה
גם איש המטענים איננו
בעבור מיליון
לא תקבל כרטיס חזור
ואיש לא מחכה בתחנה
ואף אחד לא מנפנף שם במטפחת
רק באוויר תלויה דממה
לקדם פניך בשממה אטומה
ושותק עמוד התחנה
ושותקים שלושת האשוחים
שותקת הכתובת השחורה
כי כאן התחנה טרבלינקה...
כאן התחנה טרבלינקה...
ורק שלם פרסומת
תלוי עוד מאז
סיסמה ישנה ובלויה האומרת:
"בשלו רק בגאז"
כאן התחנה טרבלינקה...

הצעות לפעילות

הילדים בשואה

מטרות

1. היכרות של החניכים עם נושא השואה תוך התמקדות בתחום הילדים בשואה
2. בחינת השואה מנקודת מבט על הילדים בשואה ויצירת הזדהות עם הנושא

מהלך הפעולה

שלב ראשון

מחלקים שם של חפץ "יומיומי" לכל ילד (מברשת שיניים, חולצה, תיק, ארנק וכו'), מבקשים מכל חניך שיצייר את החפץ או יפסלו בפלסטלינה, שייתן לו שם, גיל ומה החפץ מרגיש ואיך הוא מראה את זה.

שיחה קצרה - על רגשות, על הצורך לבטא אותם, איך אנחנו מעבירים אותם, ואיך אנחנו מראים אותם.

שלב שני (אפשרות)

שמים בחדר ערימת כרטיסיות עם רגשות כתובים עליהם (לדוגמא - פחד, כעס, זעם הפתעה, בלבול, הנאה, אושר וכו')
שמים דפים וצבעים, כל ילד צריך לבחור רגש ולצייר אותו או לכתוב משהו עליו עושים סבב בין החניכים ושואלים כל אחד מה בציור שלו מבטא את הרגש שבחר. ניתן להשתמש ב"מכירה פומבית" בו כל ילד בוחר "לקנות" את הדברים שהוא מעדיף, לפי סדר עדיפויות.

שלב שלישי

מפזרים שירים וציורים של ילדים מתקופת השואה, כל ילד מחפש קטע מתקופת השואה אשר מתקשר לרגש שבחר מקודם (או לחילופין אם עושים את ה"מכירה הפומבית" בוחרים קטע ובודקים האם סדר העדיפויות של אותו ילד שונה משלנו למרות שאנו באותו גיל).

אתר ובו קישורים לאיורים וציורים של ילדים מתקופת השואה -
<http://kaye7.school.org.il/shoah2.htm#c52>

סבב כל ילד מקריא או מציג את השיר/ציור שבחר ומספר על הרגש שזה מציג

דיון קצר

- מציאות החיים בגטו- רצוי להשתמש בעדויות/ מכתבים/ תמונות של ילדים.
- איך הילדים הרגישו בתקופה? איך (לדעתנו) התמודדו עם המצב שעמדו מולו?
- מה אנחנו מרגישים כלפי הילדים שהיו בשואה?

אפשר בנקודה זו למשוך את הדיון לכל מקום והדבר תלוי בגיל החניכים. השלבים הראשונים עוזרים לנו ליצור נקודת מבט של ילדים שחווים את הטראומה הגדולה בשואה. הדיון יכול לגעת בנקודות רבות החל מהתמודדות הילדים בשואה וכלה בהתמודדותם לאחר השואה.

החיים בגטו

מטרות:

1. החניכים יתמודדו עם דילמות ערכיות שהתרחשו בגטו בזמן השואה.
2. החניכים ידונו בנושא זיכרון השואה והנצחתה.

מהלך הפעילות:

כל קבוצה מקבלת דילמה, החניכים צריכים להציג את עמדתם ולנמק. חשוב לציין כי אין לדילמות פתרונות חד משמעיים בעיקר משום שלא חווינו בעצמנו את הדברים. דילמות אפשריות לדיון על החיים בגטו:

- א. לאחד האסירים היהודים התברר כי שכנו לצריף מתכנן בריחה. הוא יודע כי אם יתפס יוטל על כל הצריף עונש מוות באופן קולקטיבי. האסיר מזהיר את חברו ומנסה לשכנעו שלא לברוח אך חברו אינו רוצה לוותר על תכנית הבריחה. מה על האסיר לעשות? כיצד לדעתך היית נוהג?
  - ב. מרים, נערה בת 16 הובאה למחנה יחד עם הוריה והיא רוצה להצילם בכל מחיר. המפקד הגרמני הציע לה עסקה: תמורת חיי ההורים עליה לקבל "משרה" של מלשינה. האם עליה להסכים?
  - ג. שמעון הגיע למחנה העבודה יחד עם אחיו הצעיר ממנו ועם חברו הטוב ביותר. הם הצליחו להגניב לתוך המחנה קצת כסף ובעזרתו קנו לחם אצל הפולנים שאתם עבדו בבית החרושת שפעל בתחומי המחנה. הכסף החל להיגמר ובחורף פרצה המחנה מגיפת טיפוס קשה. לשמעון נותר סכום קטן וכעת עליו להחליט: האם למסור את הלחם שקנה לאחיו הצעיר ולחברו באופן שווה או רק לאחד מהם? האם לשמור את כל הלחם לעצמו?
  - ד. ניתן להשתמש גם בנספח המצורף של רשימת היהודים שנמצאים במחנה. במקרה זה מדובר ביוזף, ראש היודנראט בגטו, שנדרש למסור שמותיהם של 10 יהודים מהרשימה כאשר אין לו שום מידע מה יקרה לאותם אנשים ולאן הם הולכים.
  - ה. הומור בחיים בגטו – ראה נספח כתבה על הומור בגטו. ניתן גם להראות את הסרט "החיים יפים" או לכוון את הדיון על קיומו של סרט כזה.
- דיון לגבי הסיטואציות: האם אנו רשאים לשפוט את מעשי היהודים במחנות הריכוז? האם ניתן להבין מה עבר עליהם ויש "צודק" ו"לא צודק"?

3. כעת דנה הקבוצה בנושא זיכרון השואה והנצחתה. מטרת הדיון הינה למראות את זיכרון השואה הקיים היום ולנסות לראות איך נרצה להנציח את השואה וכיצד תיזכר בעוד 100 שנה. ניתן לעשות זאת בכמה דרכים:

א. חלק מהחניכים מקבלים משימה יום לפני הפעולה- חניך אחד צריך להביא תוך יום חומר אנטישמי וניאו נאצי שקיים היום (אינטרנט, סרטים וכו') וחניך אחר צריך להביא תוך יום סרט תיעודי מקורי של השואה (לא סרט הוליוודי כגון הפסנתרן או החיים יפים אלא סרט כגון "הבריחה מסוביבור" וכו'). סביר להניח כי החניך שיביא חומר אנטישמי יצליח לאגור חומר רב לעומת החניך שיצטרך למצוא חומר תיעוד מקורי על שואת היהודים. ניתן לדון בשאלה האם נגישות לחומרי תעמולה ניאו נאצים ואנטישמיים וריחוק גדול מהתקופה יכולים להשפיע על זכרון השואה על ידי אנשים בעוד 100 שנה.

ב. כל חניך נשאל מה אנחנו זוכרים מהשואה. חניכים יכולים להעלות דמויות, סיפורים וכל דבר העולה בראשם כתשובה לשאלה. כל זיכרון שנאמר על ידי החניכים נכתב על פתק. כעת המדריך כותב בצד אחד של החדר "זיכרון" ובצד השני "שיכחה" והחניכים צריכים להחליט איזה פתק יונח תחת "זיכרון" ואיזה פתק יונח תחת "שיכחה" וזאת תחת השאלה מה חשוב שייזכר מהשואה(לעם היהודי ולהם באופן אישי). ניתן לדון בשאלה כיצד עלינו לעצב את זכרון השואה במדינת ישראל, מה אנו רוצים שייזכר, האם דרכי הזיכרון היום (עצרות, עדויות, טקסים וכו') אכן גורמות לנו לזכור והאם דרכים אלו אינן מספיקות בשביל לא לשכוח בטווח הארוך.

אתרים:

תמונות ותערוכות על תקופת השואה:

http://www1.yadvashem.org/heb_site/heb_exhibitions/heb_index_exhibition.html

יד ושם:

http://www.yadvashem.org/hp_he.htm

סקירת אירועי השואה:

http://www.knesset.gov.il/shoah/heb/shoah_hist.htm

בית לוחמי הגיטאות:

<http://www.gfh.org.il/>

מוזיאון אנה פרנק:

<http://www.annefrank.org/content.asp?pid=1&lid=1>

המרכז לחקר השואה:

<http://www.zachor.org.il/>

הנצחת זכר קורבנות גטו טרזינשטט:

<http://www.bterezin.org.il/>

מידע על השואה (מכיל המון תמונות):

<http://www.auschwitz.dk/>

מרכז ויזנטל לזכר השואה:

<http://www.wiesenthal.com/site/pp.asp?c=fwLYKnN8LzH&b=242023>

אתר גטו ורשה:

<http://warsaw.daat.ac.il/>

מוזיאון וושינגטון להנצחת השואה-

<http://www.ushmm.org/>

מושגים רבים (מתוך "האנציקלופדיה של השואה"):

<http://lib.cet.ac.il/Pages/sub.asp?source=362>

אתרים אנטישמיים:

<http://www.americannaziparty.com/>

<http://www.nazi-lauck-nsdapao.com/>

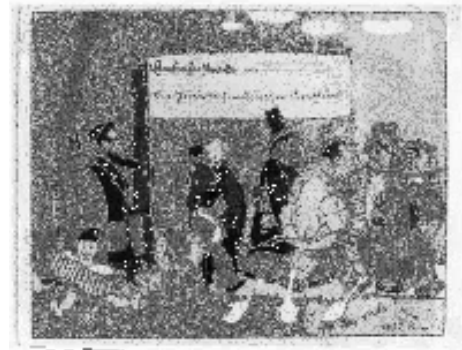
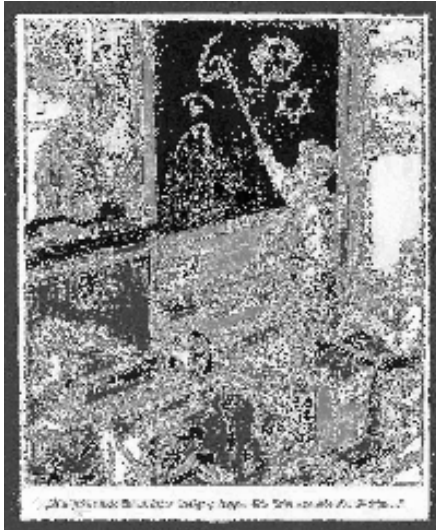
<http://www.littlegreenfootballs.com/weblog/?entry=7783> Hong Kong Nazi Chic

<http://www.hitleryouth.scbartoletti.com/main.html>

רשימת מוסדות העוסקים בנושא השואה

1. יד ושם ירושלים.....6417744-02
2. יד ושם גבעתיים – בית וולין.....5718197-03
3. קרן ספילברג.....6223126-02
4. מרכז להוראת השואה – סמינר הקיבוצים.....6902369-03
5. משואה – קיבוץ תל-יצחק.....8999997-09
6. בית לוחמי הגטאות – קיבוץ לוחמי הגטאות.....9933711-04
7. בית התפוצות.....6462020-03
8. המכון לחקר השואה – בר אילן.....5340333-03

הריקטורות על יהודים מתקופת השואה באירופה

אל תתן אמון בשועל, כלול וביהודי

שיעור: היהודי הוא זה שהחוטם שלו כמו הספרה 6

יוגוסלביה 1941

97% מהעיתונות האמריקאית בידי יהודים

היהודי ותאוות הבצע

"הוא היה מאוד נחמד אבל מיד הבחנתי שהוא יהודי"

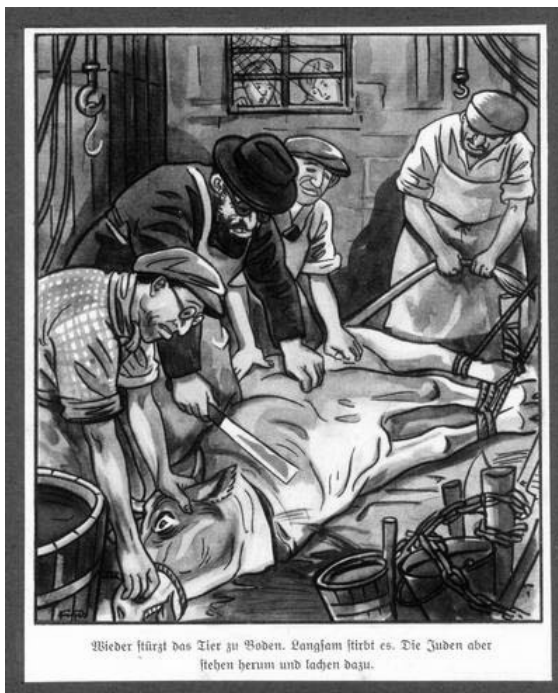

השתלטות היהודים על העולם

הסכנה היהודית: מהדורה צרפתית של הפרוטוקולים של זקני ציון 1921

האל של היהודים הוא הכסף

שחיטה כשרה: החיה גוועת והיהודים צוחקים